

GROBNA KERAMIKA UKRAŠENA TEHNIKOM ŽIGOSANJA U SREDNJEM LATENU ZAPADNOG I CENTRALNOG BALKANA

UDK 903.23 (497.1) "6387"

Primljeno/Received: 2003. 05. 20.

Prihvaćeno/Accepted: 2003. 09. 15.

Borislav Jovanović
SCG 11000 Beograd
Arheološki institut
Knez Mihajlova 35/IV

Na osnovu nalaza keramičkog vinskog servisa iz ratničkog groba LT 12 nekropole u Zvonimirovu (severna Hrvatska), N. Majnarić-Pandžić je istakla, između ostalog, hronološku vrednost tehnike žigosanja za keramiku srednjeg latena u Panoniji i Podunavlju.

Ova ukrasna tehnika, kojom su ornamentisani sudovi vinskog servisa može se, prema izvođenju ornamentalnih motiva podeliti na tri varijante.

Inventar ratničkog groba iz Zvonimirova je takođe značajan prilog razgraničenju dve južne populacije istočnih Kelta - Tauriska i Skordiska.

Ključne reči: Zvonimirovo, tehnika žigosanja, srednji laten, Taurisci, Skordisci

Upotreba tehnike žigosanja u ukrašavanju sudova ranog i srednjeg latenskog perioda opravdano se smatra pouzdanim elementom za datovanje keramike, pogotovu zatvorenih celina nalaza. Zastupljenost te vrste dekoracije na centralnom Balkanu i odgovarajućem prostoru srednjeg Podunavlja je međutim skromna, pa nije bilo osnove za proveru takve njene vrednosti za Tauriske ili Skordiske, populacije istočnih Kelta na krajnjem jugu.

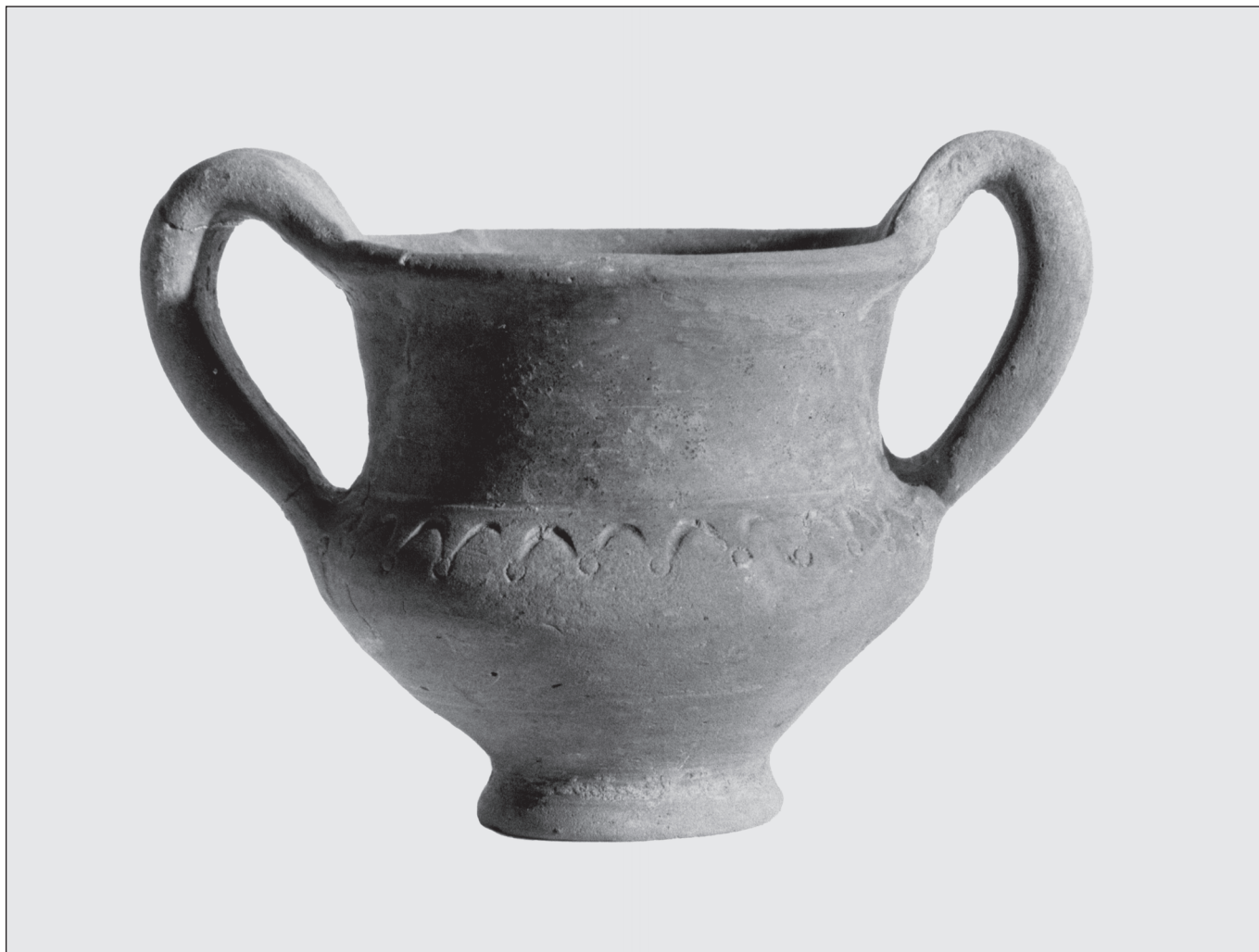
Upravo je grobna celina sa nove latenske nekropole Zvonimirovo (severozapadna Slavonija), čije je sistematsko istraživanje u toku - iz groba LT 12 - u znatnoj meri unapredila značajnu hronološku vrednost tehike o kojoj je reč (Majnarić-Pandžić 2001). To važi kako za datovanje, tako i širenje ornamentalnih tradicija starog latena, savremenim keltskim migracijama ka jugoistoku Evrope (Meduna 1980: 140-41).

Može se naglasiti - prema sadašnjem poznavanju keramografije Tauriska i Skordiska - da je navedena celina jedinstven primer prilaganja pokojniku (ratniku), sudova različitih formi, ali ukrašenih, u tehnici žigosanja, varijacijama istog motiva. Njih čine grupe lukova, koji spajaju (u vodoravnom nizu), pojedinačne ili višestruke koncentrične krugove izvedene, kako N. Majnarić-

Pandžić s pravom ističe «istom rukom» (Majnarić-Pandžić 2001: 87). Lokalna izrada i ukrašavanje ovog neuobičajenog zagrobnog keramičkog servisa, prema tome je nesumnjiva.

Rasprostranjenost ovih motiva tehnike žigosanja, kao i trajanje njihove upotrebe, kako je već pokazano, nisu strogo ograničeni (Majnarić-Pandžić 2001: 88), već se kao posebna pojava ređe sreću u keramici istočnih Kelta. Jedino se održava do kraja, bar prema raspoloživim kriterijima, gotovo bez izuzetka, ista namena sudova kao grobnih priloga.

Ukoliko se, u ovom smislu, usporede dva geografski znatno udaljena nalaza: zdela iz groba 28 nekropole u Dobovi (Brežice, istočna Slovenija), (Božič 1991: 473) i bikonični lonac (urna?), slučajan nalaz iz Vatina (Todorović 1974: T. VI), ukrašena ovalnim i uglastim žigosanim lukovima između koncentričnih krugova, dolazi se, uz teritorijalno i do vremenskog opredeljenja. Prema uobičajenim relativno-kronološkim merilima, sledi da je u oblastima Tauriska i Skordiska - ili, kako ćemo videti, između njih, ovaj serijski žigosani motiv bio u upotrebi tokom obe faze srednjeg latena, sa verovatnom prevagom na one starije.

Sl. 1 Pehar ukrašen žigosanim lukovima i krugovima, grob G₃ 993, Pećine;
Fig. 1 Beaker with line of impressed arks and circles, Grave G₃ 993, Pećine.

Grobna garnitura iz Zvonimirova je stoga pouzdani dokaz o regionalnoj interpretaciji motiva žigosanih lukova na oba navedena područja. Sa druge strane inventar groba LT 12 sadrži tipološke elemente čije paralele vode, kako ukazuje N. Majnarić-Pandžić, na prostore obe populacije istočnih Kelta. Pripadnost nekropole u Zvonimirovu trećoj populaciji, dublje u zaleđu Panonije - Herkunijatima - također nije isključena (Majnarić-Pandžić 2001: 88). Pokretanje diskusije podrazumeva, kako se videlo, potpunije razmatranje celokupnog inventara ratničkog groba LT 12, ali i celovitiji prikaz teritorijalnog razgraničenja Tauriska i Skordiska, populacija na ivičnoj zoni istočnih Kelta, suočenih sa helenističkim svetom na početku rimskih osvajanja Balkana.

Kratak prethodni komentar poslužio je za upotpunjavanje oskudne evidencije o keramici ukrašenoj žigosanim lukovima i koncentričnim krugovima na južnom prostoru istočnih Kelta. Povod za taj osvrt je prva zatvorena celina sudova te vrste, kao deo inventara ratničkog groba iz Zvonimirova, uz ostale priloge dovoljne za pouzdano opredeljenje njegovog relativno-hronološkog mesta. Istovremeno, uspostavljanje potpunijeg teritorijalnog i vremenskog okvira za

korišćenje ovog najčešćeg motiva žigosane ornamentike, dobro je došlo za dodatnu analizu njegovog derivata na jednom od sudova - priloga iz groba G₃ 993 starokeltske nekropole Pećine kod Kostolca (istočna Srbija).

U pitanju je, tačnije rečeno, još reda upotreba motiva tek srodnog po ornamentalnom obrascu, jer lukovi u ovom slučaju nisu žigosani, već utisnuti u vlažnu glinu. Oni time dobivaju, slično predstavi arkada, izvesnu reljefnost. Na krajevima lukova nalaze se, izvedeni su na isti način, jednostavni krugovi, ali oni nisu obavezni ukrasni element ovog motiva (sl. 1)

Sud iz inventara groba sa inhumacijom G₃ 993 je pehar ili «pseudokantaros» sa dve visoke, trakaste drške i jednostavno profilisanom stopom - što označava jasno lokalno poreklo. Pehar je za sada jedini primerak ovako ukrašen, među inače veoma raznorodnim grobnim priložima nekropole Pećine - ali i ovde nastavak istraživanja tek predstoji (Jovanović 1987: LXXXII, 9). Postojeći podaci o upotrebi ovog motiva, iako malobrojni, ukazuju takođe na njegovo dalje raščlanjivanje. Bikonična šolja, slučajan nalaz iz Vatina (južni Banat), očigledan je primer variranja ovog motiva

(Todorović 1974: T. XXXIV). Oštro profilisana, kratkog vrata, sa visokom drškom i prstenastom stopom, šolja nosi na ramenu niz utisnutih «arkadnih» lukova, ali ovog puta bez urezanih krugova na krajevima. Još jednostavniji niz lukova, takođe urezanih, čiji se krajevi ne dodiruju, ukrašava rame vrča - bokala iz groba 108 nekropole Pişcolt (severozapadna Rumunija), (Németi 1992: 82, Fig. 17,13). Motiv sasvim razdvojenih, urezanih lukova, nalazi se na vrču - bokalu iz groba 55 iste nekropole, s tom razlikom da su oni grupisani u vertikalne, paralelne redove (Németi 1992: 82, Fig. 7,3). Vidi se, dakle, da navedene varijante motiva vode njegovom pojednostavljenju, pretvarajući utisnute lukove u kratke lučne zareze, postavljajući ih u vodoravnom nizu ili vertikalnim redovima. Ukoliko se oba položaja koriste na istom sudu, dobija se sasvim nova konstrukcija motiva, koja samo potseća na svoj prvobitni uzor - kako se vidi na peharu «kantarosu» iz groba 41 u Karaburmi (Todorović 1974a: 22, T. LVI: 3).

Tehnika žigosanja stoga zadržava neke svoje izvorne odlike i na području Tauriska i Skordiska, s osloncem na susedne, južne oblasti Panonije (Majnarić-Pandžić 2001: 88). Ono što u ovom kratkom prilogu treba bar okvirno sagledati, jesu trajanje i vrsta te efektne tehnike ukrašavanja u istočnom dela Karpatskog basena, ili još određenije, severnom i centralnom Balkanu.

Prema raspoloživoj evidenciji, ukrasi na latenskoj keramici izvedenoj žigosanjem, zastupljeni su na ovom prostoru u dva različita tipološka obrasca: prvi ima složenije motive, izvođene u višestrukom nizu polulukova

ili tekućih spirala, završenih rozetama, i ovde nije pominjan. (nekropole Pişcolt, Karaburma, Pećine). Drugi je sveden na raznovrsna nizanja lukova i koncentričnih krugova, o čemu je ovde diskutovano. Jednu od takvih varijanti čine utisnuti (reljefni) ili urezani, skraćeni lukovi, neki put bez krugova na svojim završecima. Taj poslednji motiv, osiromašen u tehnici izvođenja i kompoziciji, uz potpuno izostavljanje žigosanja, ujedno označava završetak ovog tipa dekorisanja keramike kod istočnih Kelta.

Pada u oči činjenica od značaja za tipologiju ove ornamentalne tehnike srednjeg latena, koja ukazuje na istanjenost njenog stilskeg razvoja, ali taj proces nije istovremeno i hronološki. Jer su posebni obrasci u izvođenju motiva spojenih ili grupisanih lukova, sa ili bez koncentričnih krugova, korišćeni - kako je rečeno - uporedo tokom srednjeg latena ovog prostora. Razumljivo je pri tome postojanje regionalnih razlika, ali se one, bar za sada, ne sagledavaju u zadovoljavajućoj meri.

Sabiranje novih nalaza koji umnožavaju znanje o tako karakterističnom stilskom i tehničkom elementu, kao što je tehnika žigosanja ornamenata na keramici prelaza starijeg u srednji laten, podstiču prvenstveno zatvorene celine nalaza, sistematski iskopane, ali i publikovane na isti način. Primer vinske garniture iz Zvonimirova očigledna je potvrda u tom smislu, posvedočivši analitičku upotrebu celine, radilo se o datovanju groba LT 12, ili o razmatranju određenog ornamentalnog horizonta u celini.

POPIS LITERATURE

Božić 1991	D. Božić: <i>The Taurisci. The Celts.</i> Milano 471-477
Jovanović 1987	B. Jovanović: <i>Keltska kultura u Jugoslaviji - Istočna grupa.</i> PJZ V, <i>Željezno doba.</i> Sarajevo, 824, T. LXXXII, 9
Majnarić-Pandžić 2001	N. Majnarić-Pandžić: <i>Grob ratnika LT 12 iz srednjolatenskog Groblja u Zvonimirovu kod Suhopolja u Virovitičko-podravskoj Županiji.</i> Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, Vol. 18, 83-101.
Meduna 1980	J. Meduna: <i>Die latenzeitlichen Siedlungen in Mähren.</i> Praha
Todorović 1974	J. Todorović: <i>Skordisci, Istorija i kultura.</i> Novi Sad - Beograd
Todorović 1974a	J. Todorović: <i>Praistorijska Karaburma I.</i> Beograd
Németi 1992	I. Németi, <i>Necropola La Tène de la Pişcolt.</i> <i>Thraco-Dacica</i> , XIII/1-2, 59-112

SUMMARY

CERAMICS WITH STAMPED DECORATIONS AS THE GRAVE GIFTS IN MIDDLE LA TÈNE
OF WESTERN AND CENTRAL BALKANS

Key words: Zvonimirovo, technique of stamped decorations, Middle La Tène, Taurisci, Scordisci

A vine servis has been recently found, as a part of the gift to the warrior's grave LT 12 from the Middle La Tène cemetery Zvonimirovo (North Croatia). It consists of three pots, ornamented by same motive of stamped arks between concentric circles, in the well known Eastern Celts technique of stamped decorations.

N. Majnarić-Pandžić has argued for a local origin of these grave pottery and emphasized chronological importance of stamped technique for La Tène ceramics in Pannonia and Danube Basin. A short review of the existing evidence

of this type decorations in South Vojvodina and Eastern Carpathian Basin has pointed to three variants of the stamped motive mentioned: a multiple rows of running spirals; a horizontal line of rows and concentric circles; arks impressed or incised in clay. Therefore the first two stamp - technique variants represent a reliable «diagnostic» element for dating of the Middle La Tène ceramics in the area.

Stamped pottery was usually used as grave gifts, as it was the case in Zvonimirovo cemetery. Being very rare archaeological find, vine service of this grave will also contribute to setting more exact limits between Taurisci and Scordisci, the southern tribes of Eastern Celts.

Translated by author